

ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ АВСТРІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ

У статті досліджена проблема формування законодавчо-нормативного забезпечення соціального партнерства у професійній підготовці фахівців сфери послуг у Німеччині та Австрії. Проаналізовано федеративні і земельні закони про професійну освіту Австрії та Німеччини. Розглянуто ключові аспекти взаємодії міністерств та освітніх об'єднань для налагодження співпраці на міністерському, регіональному, локальному та міжнародному рівнях. На підставі аналізу законодавчо-правових документів зроблено висновок, що всі соціальні партнери приймають спільно рішення й несуть спільну відповідальність за професійну підготовку майбутніх фахівців, загалом і сфери послуг зокрема.

Ключові слова: соціальне партнерство, соціальні партнери, соціальний діалог, сфера послуг, законодавчо-нормативне забезпечення, професійна освіта, фахова підготовка, дуальна система навчання, ринок праці, теоретична і практична професійна підготовка, майбутні фахівці.

Постановка проблеми. Нині система соціального партнерства у професійній освіті України інтенсивно розвивається та перебуває у стані докорінного й широкомасштабного реформування, тому вивчення, узагальнення та аналіз кращих зразків європейського досвіду щодо соціального партнерства в професійній підготовці фахівців, зокрема у сфері послуг, набувають особливого значення. Модернізація професійно-технічної освіти – один із пріоритетних напрямів роботи для Міністерства освіти і науки України у 2016 році. Так, у пропозиціях до нового проекту закону «Про професійну освіту» було закладено ідею фінансування професійно-технічної освіти з декількох джерел:

– перше джерело – державна субвенція на здобуття загальної середньої освіти в межах професійно-технічної освіти;

–друге – це два види замовлення на підготовку робітничих кадрів: державне, що пов'язане з гостродефіцитними професіями національного значення, та регіональне, яке здійснює область і міста обласного значення для місцевого ринку праці;

–третє – залучення коштів бізнесу. Це джерело буде пов'язане з модернізацією бази професійних навчальних закладів та визначеними пріоритетними спеціальностями [4].

Отже, в умовах ринкової економіки, інформаційно-технологічного розвитку функції професійної підготовки значно розширюються, відбувається

її трансформація в професійну освіту, що відповідає світовим тенденціям неперервної професійної освіти – освіти впродовж життя. Перспективи розвитку цієї галузі визначаються пріоритетними напрямками соціально-економічного поступу України, утвердженням національної системи освіти як головного чинника економічного й духовного розвитку українського народу, необхідністю адаптації до демократичних і ринкових перетворень у суспільстві, що зумовлено входженням у європейський і світовий освітній та інформаційний простір [4].

Міжнародний досвід становлення і впровадження соціального партнерства в професійній підготовці фахівців свідчить, що наукове обґрунтування з урахуванням сучасних і перспективних суспільних потреб, їх упровадження, а також науково-методичний супровід цього процесу потребує здійснення комплексних філософських, соціологічних, економічних, психолого-педагогічних досліджень, у тому числі й порівняльно-педагогічного спрямування.

Аналіз актуальних досліджень виокремили положення методології порівняльної педагогіки (Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, А. Сбруєва, Л. Пуховська); концептуальні положення щодо соціального партнерства в професійно-освітній сфері (В. Лозовецька, М. Пальчук, О. Олейнікова, А. Муравйова, О. Огієнко); поняттєво-термінологічний апарат проблеми розглядається в роботах (Н. Ничкало, В. Радкевич). Так, понятійно-термінологічний апарат проблеми розглядається в роботах І. Н. Модель та Б. С. Модель, де партнерство розуміється як баланс інтересів, що досягається завдяки соціальній взаємодії на основі компромісу та консенсусу. Соціальне партнерство як сучасний механізм організації нового зовнішнього середовища освітньої установи розкривається в роботах В. І. Мітрохіна, В. А. Міхеєва та ін. У науковій праці «Професійна освіта в Німеччині» наукові співробітники Федерального інституту професійної освіти У. Гіпах-Шнайдер, М. Краузе та К. Воль обґрунтовують чотири рівні соціального партнерства: національний, регіональний, секторальний та рівень підприємства. Провідні фахівці Інституту освітніх досліджень і економіки в Австрії (Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft) С. Аршан і Т. Маєр зазначають, що участь соціальних партнерів у професійній освіті виконує важливі завдання: забезпечує акредитацію навчальних закладів і програм, сприяє системності, цілісності, неперервної освіти, проводить моніторинг якості, налагоджує співпрацю з центрами зайнятості для інформування батьків та учнів професійних закладів про тенденції розвитку професій на ринку праці.

Мета статті – вивчити та проаналізувати зарубіжний і вітчизняний педагогічний досвід щодо налагодження ефективної системи соціального партнерства у професійній підготовці фахівців сфери послуг, виокремити проблему соціального партнерства в законодавчо-нормативних документах щодо професійної освіти Австрії та Німеччини.

З огляду на зазначену актуальність дослідження та сформульовану мету основними завданнями цієї роботи вважаємо:

– дослідити проблему законодавчо-нормативного забезпечення соціального партнерства у професійній підготовці фахівців сфери послуг Німеччини та Австрії;

– з'ясувати стратегію розвитку соціального партнерства у професійній освіті на міністерському, регіональному, локальному та міжнародному рівнях Німеччини та Австрії;

– визначити сутність досліджуваного явища;

– сформулювати напрями для подальшої наукової розвідки щодо становлення соціального партнерства в світовому освітньому просторі.

Методи дослідження в науковій статті застосовуються переважно теоретичні: вивчення джерел, аналіз і синтез матеріалів теоретичних досліджень, директивних і нормативних актів уряду Німеччини та Австрії, доповідей державних установ і професійних організацій.

Виклад основного матеріалу. Сутність соціального партнерства визначає перша у вітчизняній літературі довідниково-аналітична праця – «Енциклопедія освіти» (2008 р.) за редакцією президента НАПН України В. Г. Кременя. У ній висвітлено проблеми теорії, історії та практики української освіти, походження понятійно-термінологічних основ педагогічної і психологічної наук; сучасні освітні парадигми та концепції; системи навчання й виховання в різних типах навчальних закладів, розвиток зарубіжних освітніх систем.

«Соціальне партнерство», за «Енциклопедією освіти», – це система:

1) колективно-договірного регулювання соціально-трудова відносин між соціальними суб'єктами шляхом розроблення й реалізації спільних соціально-трудова договорів, програм чи угод на визначені терміни;

2) соціально-трудова відносин, що забезпечують оптимальний баланс та реалізацію основних інтересів різних соціальних груп;

3) інститутів і механізмів погодження інтересів учасників виробничого процесу: працівників та роботодавців [3].

Проте, як показало дослідження, досі не здійснювалися порівняльно-педагогічні дослідження з проблеми професійної освіти в контексті законодавчо-правових аспектах соціального партнерства у професійній підготовці фахівців сфери послуг у Німеччині та Австрії.

Ступінь розвитку сфери послуг стала домінують ознакою розвиненості суспільства. У даний час країна не може бути зарахована до розвинених країн світу, якщо в її сфері послуг створюється менше 60 % валового національного продукту (ВВП). Статистичний відділ ООН до переліку розвинених країн світу відносить 53 країни з Північної Америки і Західної Європи, частково зі Східної і Центральної Європи, а також Ізраїль, Австралію, Японію, Сінгапур, Південну Корею і Нову Зеландію. Основним

критерієм такої класифікації країн є показник внутрішнього валового продукту (ВВП) на душу населення, продуктивність праці, частка наукоємної продукції у виробництві, конкурентоздатність товарів і послуг на світовому ринку тощо [1, 9].

У широкому розумінні до сфери послуг відносять надзвичайно важливі і масштабні види людської діяльності – медицину, освіту, торгівлю, банки, юриспруденцію. Це види і сфери людської діяльності, які невіддільні від поняття і категорії «послуг» – медичні послуги, освітянські послуги, торгівельні послуги, банківські послуги, юридичні послуги. Але не менш важливими й масштабними є такі види діяльності, як житлове будівництво, ремонт і технічне обслуговування, галузі перевезень, розгалужена мережа зв'язку, всезростаюча інформаційна служба, комунальне і готельне господарство, спорт і туризм, страхова сфера і сфера побуту як великі та самостійні види людської діяльності [2].

Важливим аспектом вивчення стану соціального партнерства у професійній освіті Австрії та Німеччини є аналіз законодавчих нормативно-правових документів федерального і регіонального значення, які є основою функціонування системи професійної освіти цих країн.

Законодавчо-нормативне забезпечення соціального партнерства у професійній освіті Німеччини відображено у Федеральному законі про професійну освіту» (*Berufsbildungsgesetz*), що вперше ухвалений у 1969 р. (останні зміни внесені у 2016 р. (BGBl. I S.3234) [7].

Цей документ складається з семи розділів:

- I «Загальні положення» (*Allgemeine Vorschriften*);
- II «Професійна освіта» (*Berufsbildung*);
- III «Організація професійної освіти» (*Organisation der Berufsbildung*);
- IV «Дослідження професійної освіти, планування і статистика» (*Berufsbildungsforschung, Planung und Statistik*);
- V «Федеральний інститут професійної освіти» (*Bundesinstitut für Berufsbildung*);
- VI «Адміністративні правопорушення» (*Bußgeldvorschriften*);
- VII «Перехідні та кінцеві положення» (*Übergangs- und Schlussvorschriften*).

Детально розглянемо розділ I «Загальні положення» (§1–3). У §1 «Цілі і поняття професійної освіти» (*Ziele und Begriffe der Berufsbildung*) зазначено, що професійна освіта – це система професійної підготовки та перепідготовки фахівців за освітніми професіями, що визнані на державному рівні (*Staatlich anerkannte Ausbildungsberufe*). Особливу увагу заслуговує §2 «Місця навчання в системі професійної освіти» (*Lernorte der Berufsbildung*), у якому зазначено, що професійне навчання здійснюється одночасно на підприємствах і у професійних школах. Кооперативна форма

професійної підготовки складається з двох взаємопов'язаних та взаємодоповнювальних частин: виробниче навчання (betriebliche Berufsbildung) та шкільне професійне навчання (schulische Berufsbildung). У §3 «Сфера застосування» (Anwendungsbereich) вказано, що цей закон є чинний для професійної підготовки фахівців, яка здійснюється у професійних навчальних закладах, що належать до навчальних закладів середньої освіти другого ступеня (Sekundarbereich II) [7].

У розділі II цього закону «Професійна освіта» (§4–70) у §4 «Визнання освітніх професій (Anerkennung von Ausbildungsberufen) зазначено, що визнання освітніх професій покладено на Федеральне міністерство освіти і досліджень (BMBWF), Федеральний інститут професійної освіти (BIBB) та Інститут ринку праці й дослідження професій (IAB), які періодично оновлюють перелік професій, що відповідають вимогам ринку праці. У §10–70 наголошується, що обов'язковою вимогою для початку практичного навчання на підприємстві є підписання навчального договору (Ausbildungsvertrag). Цей документ (договір) повинен складатися з таких розділів:

- робочий час (Arbeitszeit), відпустка (Urlaub);
- випробувальний період (Probezeit);
- оплата праці-винагорода (Vergütung);
- права (Rechte);
- обов'язки (Pflichten);
- звіт-конспект про практичне навчання (Berichtsheft);
- тимчасова непрацездатність внаслідок захворювання ([Krankheit](#));
- тимчасова непрацездатність внаслідок вагітності (Schwangerschaft);
- звільнення (Kündigung) [7].

У розділі III «Організація професійної освіти» (§71–83) містяться положення про співпрацю Федерального міністерства освіти і досліджень (Bundesministerium für Bildung und Forschung) з фаховими міністерствами для створення законодавчо-нормативного забезпечення професійної освіти.

Проаналізувавши розділ IV «Дослідження професійної освіти, планування і статистика» (§84–88). У §84–85 виокремлено основні цілі дослідження та планування професійної освіти:

- сприяти національному, європейському й інтернаціональному розвитку професійної освіти;
- визначати вимоги до змісту і завдання професійної освіти;
- урахувувати в дослідженнях економічні, соціальні та технічні показники;
- здійснювати обмін знаннями і технологіями;
- брати до уваги при плануванні розвитку професійної освіти економічні, соціальні й технічні показники;
- забезпечити в навчально-дослідницьких центрах достатньою кількістю місць для здійснення професійних досліджень.

У §86 «Федеральний звіт» (Berufsbildungsbericht) задекларовано процедуру здійснення звіту про виконані завдання Федеральним міністерством освіти і досліджень (Bundesministerium für Bildung und Forschung), що опубліковується щороку до першого квітня. Звіт повинен містити аналітичну інформацію про поточний стан та перспективний аналіз розвитку регіональних пропозицій щодо надання нових місць професійного навчання на підприємствах. У §87 «Ціль і проведення статистики професійної освіти» (Zweck und Durchführung der Berufsbildungsstatistik) зазначено, що Федеральний інститут професійної освіти (Bundesinstitut für Berufsbildung) і Федеральна агенція роботи (Bundesagentur für Arbeit) повинні надавати матеріали Федеральному бюро статистики (Statistische Bundesamt) для технічного й методичного формування статистичних даних. Ці статистичні дані повинні використовуватися для подальшого планування та організації професійної освіти [7].

У розділі V (§89–101) «Федеральний інститут професійної освіти» (ФІПО) зазначено, що ФІПО є федеральною юридичною установою із штаб-квартирою в м. Бонн (Німеччина). Представником ФІПО є президент, якого призначає Федеральне міністерство освіти і досліджень. Ключовими завдання ФІПО визначено:

- сприяти розвитку професійної освіти через наукові дослідження відповідно до науково-дослідницької програми, які опубліковуються у щорічних звітах про виконання завдань;
- співпрацювати з Федеративним міністерством для розроблення нових законів про професійну освіту і внесення змін до чинних законів;
- сприяти міжнародній, європейській співпраці у сфері професійної освіти й обміну між німецькими і зарубіжними науковцями;
- визначати нові завдання у сфері професійної освіти у співпраці з Федеральним міністерством освіти і досліджень.

Розділ VI (§102) «Адміністративні правопорушення» містить роз'яснення про протиправні дії чи бездіяльність, які стосуються вищезазначених розділів і параграфів закону, а також передбачену адміністративну відповідальність.

Розділ VII (§103–105) «Перехідні та кінцеві положення» визначає умови отримання/визнання сертифікатів/дипломів у межах об'єднання Німеччини [7].

Підкреслимо, що система професійної та вищої освіти у ФРН тісно пов'язана з особливостями загальноосвітніх шкіл. Вважаємо за необхідне коротко схарактеризувати загальноосвітні школи Німеччини. До початкового ступеню (Primarbereich) належать початкові школи, де навчання триває з 1 до 4 класу (Grundschule). Після закінчення початкової школи дирекція надає учням рекомендації щодо подальшого навчання в одній зі шкіл середньої освіти першого ступеню

(Sekundarbereich I). Перший ступень середньої освіти поділяється на перший і другий рівні, у порівнянні з Україною їх можна охарактеризувати як базову і повну середню освіту. Здобуття учнями базової середньої освіти першого ступеня забезпечують головні (5–9 класи) (Hauptschulen) і реальні школи (5–10 класи) (Realschulen). Повну середню освіту учні здобувають у спеціальних школах (Gesamtschulen) (5–10 класи) та в гімназіях (5–12 класи, у деяких землях 13 класів включно) (Gymnasien) [8].

Необхідно зауважити, що управління системою професійної освіти ФРН є децентралізоване, що надає право кожній Федеративній землі створювати й затверджувати власні закони для регулювання діяльності закладів освіти.

Кожен із перерахованих типів загальноосвітніх шкіл має певні програмні вимоги щодо обсягів предметного навантаження, тривалості, змісту навчальних планів та програм.

Так, у Законі «Про освіту землі Гамбург» (Hamburgisches Schulgesetz), який вперше прийнятий у 1997 р. (HmbGVBl. S. 97), останні зміни до закону були внесені в 2016 р. (HmbGVBl. S. 441), зазначено, що базову середню освіту першого ступеня забезпечують головні школи (Hauptschulen), у яких навчання триває з 5 до 9 класу, а повну середню освіту учні здобувають у спеціальних школах (Gesamtschulen) та в гімназіях (Gymnasien) з 5 до 10 клас [10].

Натомість у Законі «Про виховання та ступені навчання землі Баварія» (2016 р.) (Bayerisches Gesetz über das Erziehungs- und Unterrichtswesen) зазначено, що до навчальних закладів, які надають базову та повну середню освіту належать реальні школи (Realschulen), мітель-школи (Mittelschule) та гімназії (Gymnasien), відповідно до тривалості навчання з 5 до 9 та з 5 до 10 класу [5].

Слід зазначити, що навчальні заклади ФРН, що надають повну середню освіту, у більшості земель мають типову назву «Головна і реальна школи» (Haupt- und der Realschule), проте в деяких землях дані навчальні заклади мають відмінні назви, зокрема:

- регулярна школа (Regelschule) в землі Тюринген (Thüringen);
- розширена реальна школа (Erweiterte Realschule) в землі Зарлянд (Saarland);
- об'єднана головна і реальна школа (Verbundene Haupt- und Realschule) в землі Гессен (Hessen);
- регіональна школа (Regionale Schule) в землі Мекленбург-Форпомен (Mecklenburg-Vorpommern);
- реальна школа плюс (Realschule plus) в землі Рейнланд-Пфальц (Rheinland-Pfalz);
- верхня школа (Oberschule) в землі Бранденбург (Brandenburg);
- середня школа (Mittelstufenschule) в землі Гессен (Hessen) [9].

Як показує дослідження, децентралізоване управління системою освіти ФРН, з одного боку, забезпечує різноманітність навчальних закладів, що надають базову та повну середню освіту. З іншого боку, ця система зумовлює виникнення розбіжностей серед вищеперерахованих навчальних закладів загальноосвітніх шкіл, що мають певні неузгоджені між федеративними землями – різні назви, вимоги щодо обсягів предметного навантаження, змісту навчальних планів та програм, що у свою чергу знижує приватну та професійну мобільність.

Крім законодавчих актів федерального та земельного (регіонального) значення, що регламентують питання освіти, є низка нормативно-інструктивних документів, які не мають статусу законодавчих актів, але є основою для укладання навчальних програм й узгодження земельних (регіональних) особливостей професійної підготовки фахівців у ФРН – це постанова Постійної конференції міністрів освіти і культури [11].

Слід зазначити, що Постійна конференція міністрів освіти і культури (Kultusministerkonferenz) заснована в 1948 р. з метою координація освітньої і культурної політики Федеративних земель Німеччини. Особливої уваги заслуговує той факт, що юридичного статусу нормативно-інструктивні документи Постійної конференції міністрів освіти і культури набувають після затвердження земельними урядами [11].

Конференція міністрів освіти і культури розробила низку Рамкових угод щодо професійної підготовки фахівців, які визнані на Федеральному рівні та є обов'язковими орієнтирами для створення відповідних законодавчих актів на рівні земель, що затверджені такими документами: Рамкова угода щодо професійних шкіл (Rahmenvereinbarung über die Berufsschule) – постанова Конференції міністрів освіти і культури (Beschluss der Kultusministerkonferenz), вперше прийнята в 1991 р., останні зміни внесені у 2015 р.; Рамкова угода щодо професійних спеціалізованих училищ (Rahmenvereinbarung über Fachschulen) – постанова Конференції міністрів освіти і культури (Beschluss der Kultusministerkonferenz) вперше прийнята у 2002 р., останні зміни внесені в 2016 р.; Рамкова угода щодо професійних спеціалізованих училищ підвищеного типу (Rahmenvereinbarung über die Fachoberschule) – постанова Конференції міністрів освіти і культури (Beschluss der Kultusministerkonferenz) від 2004 р., останні зміни внесені у 2010 р.); Рамкова угода щодо професійних гімназій підвищеного типу другого ступеня (Vereinbarung zur Gestaltung der gymnasialen Oberstufe in der Sekundarstufe II) – постанова Конференції міністрів освіти і культури (Beschluss der Kultusministerkonferenz) вперше прийнята у 1972 р., останні зміни внесено у 2016 р.; Рамкова угода щодо вищого ступеню професійної освіти (вища професійна школа) (Vereinbarung über die Fachhochschulreife in beruflichen Bildungsgängen) – постанова Конференції міністрів освіти і культури (Beschluss der Kultusministerkonferenz) вперше прийнята 1998 р., останні зміни внесено у 2001 р. [11].

Отже, проаналізувавши законодавчо-правові документи [5; 8; 9; 11] ми з'ясували, що до навчальних закладів середньої освіти другого ступеня (Sekundarbereich II) належать навчальні заклади неповного тижневого навантаження – професійні школи (Berufsschulen), які входять до складу дуальної системи освіти та повного тижневого навантаження: професійні спеціалізовані училища (Berufsfachschulen), професійні училища підвищеного типу (Fachoberschulen) та професійні гімназії (Berufliches Gymnasium/Fachgymnasium). До системи вищої професійної освіти (tertiäre Bereich) відносяться технічні університети (Technische Universitäten), вищі музичні, мистецькі навчальні заклади (Hochschulen für Musik bzw. Kunst), вищі педагогічні навчальні заклади (Pädagogische Hochschulen), а також вищі фахові навчальні заклади (Fachhochschulen). За умови успішного виконання студентом відповідної освітньої програми, що здійснюється за дуальною системою освіти, передбачено присудження ступеня бакалавра (Bachelor of Science) (перший рівень вищої освіти) і магістра (Master of Science) (другий рівень вищої освіти). Бакалаврська програма триває 3–4 роки, магістерська програма триває 1–2 роки.

Законодавчо-нормативне забезпечення соціального партнерства у професійній освіті Австрії, так само як і в Німеччині, відображено у Федеральних та земельних законах. У контексті нашого дослідження, ми проаналізували Федеральний закон про професійну освіту Австрії (Berufsausbildungsgesetz), що вперше прийнятий у 1969 р., останні зміни та доповнення були внесені у 2015 р. [6].

Цей документ складається з трьох розділів:

- I «Загальні положення» (Allgemeine Vorschriften);
- II «Максимальна кількість учнів» (Lehrlingshöchstzahlen);
- III «Нормативне регулювання учнівських іспитів» (Lehrlingsprüfungsordnungen);
- IV «Заключні положення» (Schlußbestimmungen) [6].

Так, у розділі I «Загальні положення» (§1–36) в §1 «Учень» (Lehrling) зазначається, що цей термін «учень» має значення – здобувач професійної освіти у професійній школі, що належить до дуальної системи навчання, яка передбачає поєднання теоретичної та практичної підготовки.

У §5 «Навчальні професії» (Lehrberufe) вказано, що професійна підготовка фахівців здійснюється за навчальними професіями, які в майбутньому будуть професійною діяльністю, що є необхідною для ринку праці згідно зі списком навчальних професій, який розміщений у документі «Федеративно-законодавчий список Республіки Австрії» (Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich), що періодично оновлюється, останні зміни внесені 2017 р., у співпраці між Федеральним міністерством науки, дослідження і економіки та фаховими міністерствами.

У §6 «Тривалість навчання» (Dauer der Lehrzeit) зазначено, що у професійній школі навчання триває мінімум два і максимум чотири роки, відповідно до обраної навчальної професії. Протягом навчання учні здобувають одночасно загальну, професійну освіту та практичну підготовку за модульною системою. Учні зобов'язані скласти такі модулі: основний (Grundmodul), головний (Hauptmodul) та спеціальний (Spezialmodul) модулі.

У §21–27 «Випускні іспити» (Lehrabschlussprüfung) описані вимоги до допуску для складання випускних іспитів на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня – кваліфікований робітник (Fachkraft) та вимоги до складу екзаменаційної комісії (Prüfungskommission), яка повинна складатися з голови екзаменаційної комісії (Vorsitzenden der Prüfungskommissionen), який повинен займати керівну посаду зі сфери навчальної професії, що атестує та двох членів комісії: одного вчителя професійної школи з навчальної професії та майстра виробничого навчання, який повинні мати щонайменше три роки стажу професійної діяльності на підприємстві з навчальної професії, що атестує.

У розділі II «Максимальна кількість учнів» указана кількість учнів, із якими майстер виробничого навчання має право здійснюватися практичну підготовку на підприємстві. Особливої уваги заслуговує те, що учень на першому році навчання здобуває практичні навички індивідуально з майстром виробничого навчання, на другому році навчання майстер має право навчати двох учнів одночасно, а на наступних роках майстер проводить виробниче навчання разом із підмайстром (Gehilfen). Підмайстер (помічник майстра) – це молодий фахівець (випускник професійної школи), який проходить стажування на підприємстві для подальшої роботи на посаду майстра виробничого навчання.

У розділі зазначено, що кожна Федеративна земля Австрії: Бургенланд (Burgenland), Каринтія (Kärnten), Нижня Австрія (Niederösterreich), Верхня Австрія (Oberösterreich), Зальцбург (Salzburg), Штирія (Steiermark), Тіроль (Tirol), Форарльберг (Vorarlberg), Відень (Wien) має законодавчо-нормативне право приймати рішення щодо цього розділу [6].

Так, відповідно до цього розділу, на газово/водопровідних монтажних підприємствах (Gas- und Wasserleitungsinstallationsgewerbe) у Федеративній землі Відень учень на першому році навчання індивідуально з майстром виробничого навчання здобуває практичні навички й лише на третьому році навчання майстер має право навчати двох учнів одночасно разом із підмайстром [6].

Детальну інформацію ми представили в табл.1.

Таблиця 1

**Розподіл максимальної кількості учнів і підмайстрів на одного майстра
виробничого навчання на газо-водопровідних монтажних підприємствах
(Gas- und Wasserleitungsinstallationsgewerbe)
у Федеративній землі Відень**

Кількість майстрів виробничого навчання та помічників майстра (підмайстер)	Максимальна кількість здобувачів професійної освіти (учнів)
1 майстер і 1 помічник	2
1 майстер і 2 помічники	3
1 майстер і 3–5 помічників	4
1 майстер і 6–7 помічників	5
1 майстер і 8–10 помічників	6
1 майстер і 11–15 помічників	6
1 майстер і 16–20 помічників	8
1 майстер і 21–25 помічників	9
1 майстер і 26–30 помічників	10

Джерело: Berufsausbildungsgesetz. Lehrlingshöchstzahlen [6].

У розділі III «Нормативне регулювання учнівських іспитів» зазначено, що підприємство, на якому здійснюється професійна підготовка фахівців сфери послуг, має керуватися відповідними рішеннями фахових спілок щодо нормативного регулювання іспитів, а ті підприємства, що не мають відповідних рішень, повинні керуватися §27 (I розділ) «Вимоги до складу екзаменаційної комісії».

Так, наприклад, на газово/водопровідних монтажних підприємствах (Gas- und Wasserleitungsinstallationsgewerbe) Федеративних Земель Австрії (Бургенланд, Каринтія, Нижня Австрія, Штирія та Відень) учнівські іспити регулюються відповідно до Рішень фахових спілок газово-водопровідних монтажних підприємств та монтажних підприємств центрального опалення цих земель (Beschluß der Fachvertretung der Gas-, Wasser- und Zentralheizungsinstallateure) [6].

У розділі IV «Заклучні положення» вказано, що цей Закон базується на наступних Федеральних Законах Австрії: «Закон про інспекцію з питань праці» (2015 р.) (Arbeitsinspektionsgesetz); «Закон про безпеку на робочому місці» (2017 р.) (Arbeitsplatz-Sicherungsgesetzes); «Закон про рідну мову» (2017 р.) (Mutterschutzgesetzes) [6].

Отже, законодавчо-нормативне забезпечення соціального партнерства в Австрії та Німеччині в оптимальному співвідношенні між централізацією й децентралізацією в системі професійної освіти сприяє сталому розвитку якісної освіти впродовж життя, відповідно до актуальних та перспективних потреб кожної особистості та держави.

Висновки. Таким чином, вивчивши та проаналізувавши політику соціального партнерства у професійній підготовці фахівців сфери послуг, ми можемо зробити такі висновки:

– взаємодія соціальних партнерів у системі професійної освіти Німеччини та Австрії регламентується законодавчо-правовими документами на міністерському, регіональному, локальному й міжнародному рівнях;

– зазначена проблема в Україні потребує усвідомлення:
1) необхідності комплексного розвитку системи соціального партнерства як міждисциплінарної проблеми, що пов'язана з соціально-культурними, політичними, економічними чинниками розвитку суспільства;
2) забезпечення випереджального розвитку наукових досліджень з проблем теорії і методики професійної освіти та впровадження їх результатів у практику; 3) вивчення досвіду організації професійної підготовки фахівців за дуальною системою освіти в Німеччині та Австрії, що передбачає поєднання пропорційно-рівного співвідношення між професійно-теоретичною та професійно-практичною складовими;

– соціальне партнерство в освіті можна вважати надійним та апробованим соціальним механізмом, який сприяє економічній стабільності та розвитку, створенню конкурентоспроможної, гнучкої й динамічної системи освіти кожної країни.

Перспективи подальших наукових розвідок. Ми вважаємо перспективою подальших наукових досліджень вивчення досвіду розробки й упровадження стандартів професійної освіти в міжнародному вимірі, що є сферою функціонування соціального партнерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авшенюк Н. Педагогіка транснаціональної освіти : концептуальні засади : навчальний посібник / Наталія Авшенюк. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2015. – 156 с.

2. Економічний словник-довідник. Сфера послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://subject.com.ua/economic/dict/754.h>.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

4. Проект Закону “Про професійну освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

[http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/10/05/proekt-zakonu/ ...>](http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/10/05/proekt-zakonu/...>).

5. Bayerisches Gesetz über das Erziehungs- und Unterrichtswesen [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayEUG>true?AspxAutoDetectCookieSupport=1>>.

6. Berufsausbildungsgesetz, Fassung vom 14.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.wko.at/Content.Node/Service/Bildung-und-Lehre/Lehre/Ausbildungsqualitaet/BAG,-Fassung-vom-14.07.2015.pdf>>.

7. Berufsbildungsgesetz (BBiG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bbig_2005/gesamt.pdf>.

8. Bildungsbericht in Deutschland 2016. Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung (DIPF), Deutsches Jugendinstitut (DJI), Deutsches Zentrum für Hochschul- und Wissenschaftsforschung (DZHW), Soziologisches Forschungsinstitut an der Universität Göttingen (SOFI) sowie die Statistischen Ämter des Bundes und der Länder

- (Destatis, StaLä), 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bildungsbericht.de/de/bildungsberichte-seit-2006/bildungsbericht-2016/pdf-bildungsbericht-2016/bildungsbericht-2016>>.
9. Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2013/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [\[https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-dt-pdfs/dossier_de_ebook.pdf\]](https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-dt-pdfs/dossier_de_ebook.pdf)>.
10. Hamburgisches Schulgesetz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hamburg.de/contentblob/1995414/data/schulgesetzdownload.pdf>>.
11. KMK – Kultusministerkonferenz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmk.org/kmk.html>>.

REFERENCES

1. Avsheniuk, N. (2015). *Pedahohika transnatsionalnoi osvity: kontseptualni zasady [Pedagogy of transnational education: conceptual foundations]*. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny. (in Ukrainian).
2. Ekonomichniy slovnyk-dovidnyk. *Sfera posluh [Economic dictionary-guide. Service sector]*. Retrieved from: <http://subject.com.ua/economic/dict/754.h>>. (in Ukrainian).
3. Kremen, V. (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]*. Kyiv: Yurinkom Inter. (in Ukrainian).
4. *Proekt Zakonu "Pro profesiinu osvitu" [The draft of the Law "On Vocational Education"]*. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/10/05/proekt-zakonu/>. (in Ukrainian).
5. *Bayerisches Gesetz über das Erziehungs- und Unterrichtswesen [Bavarian Law on Education and Training]*. Retrieved from: <http://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayEUG/true?AspxAutoDetectCookieSupport=1>>. (in German).
6. *Berufsausbildungsgesetz, Fassung vom 14.07.2015 [Vocational Training Act, a version of 14.07.2015]*. Retrieved from: <https://www.wko.at/Content.Node/Service/Bildung-und-Lehre/Lehre/Ausbildungsqualitaet/BAG,-Fassung-vom-14.07.2015.pdf>>. (in German).
7. *Berufsbildungsgesetz (BBiG) [Vocational Training Act]*. Retrieved from: https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bbig_2005/gesamt.pdf>. (in German).
8. *Bildungsbericht in Deutschland 2016*. Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung (DIPF), Deutsches Jugendinstitut (DJI), Deutsches Zentrum für Hochschul- und Wissenschaftsforschung (DZHW), Soziologisches Forschungsinstitut an der Universität Göttingen (SOFI) sowie die Statistischen Ämter des Bundes und der Länder (Destatis, StaLä), 2016 [Education Report in Germany 2016. German Institute for International Educational Research, German Youth Institute, German Center for Higher Education and Research, Sociological Research Institute at the University of Göttingen and statistical offices of the Federation and the States (Destatis, StaLä), 2016]. Retrieved from: <https://www.bildungsbericht.de/de/bildungsberichte-seit-2006/bildungsbericht-2016/pdf-bildungsbericht-2016/bildungsbericht-2016>>. (in German).
9. *Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2013/2014 [Education in the Federal Republic of Germany 2013/2014]*. Retrieved from: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-dt-pdfs/dossier_de_ebook.pdf>. (in German).
10. *Hamburgisches Schulgesetz [Hamburg School Law]*. Retrieved from: <http://www.hamburg.de/contentblob/1995414/data/schulgesetzdownload.pdf>>. (in German).
11. *KMK – Kultusministerkonferenz [Conference of Ministers of Education and Cultural Affairs]*. Retrieved from: <https://www.kmk.org/kmk.html>>. (in German).

РЕЗЮМЕ

Креденец Надежда. Законодательно-правовые аспекты функционирования социального партнерства в профессиональной подготовке специалистов сферы услуг Австрии и Германии.

В статье исследована проблема формирования законодательно-нормативного обеспечения социального партнерства в профессиональной подготовке специалистов сферы услуг в Германии и Австрии. Проанализированы федеративные и земельные законы о профессиональном образовании Австрии и Германии. Рассмотрены ключевые аспекты взаимодействия министерств и образовательных объединений для налаживания сотрудничества на министерском, региональном, локальном и международном уровнях. На основании анализа законодательно-правовых документов сделан вывод, что все социальные партнеры принимают совместно решения и несут общую ответственность за профессиональную подготовку будущих специалистов в целом и сферы услуг в частности.

Ключевые слова: социальное партнерство, социальные партнеры, социальный диалог, сфера услуг, законодательно-нормативное обеспечение, профессиональное образование, профессиональная подготовка, дуальная система обучения, рынок труда, теоретическая и практическая профессиональная подготовка, будущие специалисты.

SUMMARY

Kredenets Nadiia. Legislative aspects of social partnership functioning in vocational training of service sector specialists in Austria and Germany.

The problem of forming and normative support of social partnership in vocational training of service sector specialists in Germany and Austria has been studied in the article. Federal and state laws in vocational education in these countries have been analyzed. The key aspects of interaction between educational units in order to organize collaboration at the ministerial, regional, local and international levels have been considered. Based on the results of the study undertaken, it has been found out that the dual system of primary vocational training of specialists in vocational education in Germany and Austria is continuing and consists of two stages, namely: 1) theoretical training in vocational schools and practical training at enterprises; 2) further vocational education/further research-based vocational education. The author has characterized vocational secondary schools: part-time vocational schools that comprise dual training system and full-time vocational schools: specialized vocational schools, advanced vocational schools and vocational gymnasia. It has been found out that technical universities and higher vocational education institutions training service sector specialists belong to higher education system, too. It has been highlighted that the system of social partnership in vocational education in Ukraine is being dramatically developed and significantly reformed. Therefore, study, generalization and analysis of European experience in organizing social partnership in vocational training of specialists, particularly in service sector, is becoming rather relevant. Based on the analysis of legislative documents on vocational education in Germany and Austria, it has been concluded that social partnership in education may be considered as a reliable and approved social mechanism that stipulates for economic stability and development, establishment of competitive, flexible and dynamic education system in each country; the mentioned problem in Ukraine requires the need for complex development of social partnership system as an interdisciplinary problem related to social, cultural, political and economic factors of social development to be taken into consideration; sustainable development of researches on the problem of theory and methodology of vocational education and implementation of its results in practice to be ensured; German and Austrian experience in organizing vocational training in the dual education system that presupposes the combination of proportional correlation between

vocational theoretical and practical components to be studied. Rather perspective for further researches is the study of foreign experience in developing and implementing vocational education standards that is the field of social partnership functioning.

Key words: *social partnership, social partners, social dialogue, service sector, legislative and normative support, vocational education, dual education system, labour market, theoretical and practical vocational training, future specialists.*

УДК 378.4:37.013.74:005.52

Аліна Сбруєва

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-1910-0138

DOI 10.24139/2312-5993/2017.05/049-063

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ: АНАЛІЗ ПРІОРИТЕТІВ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Дослідження присвячено висвітленню пріоритетів політики Європейського Союзу у сфері вищої освіти. На основі структурно-логічного аналізу документів ЄС, присвячених проблемам якості вищої освіти, схарактеризовано тенденції розвитку стратегій європейської спільноти щодо забезпечення якості викладання у вищій школі. Конкретизовано сутність ключових понять дослідження (якість вищої освіти, якість викладання у вищій школі). Висвітлено структуру та змістові характеристики стандартів забезпечення якості вищої освіти, прийнятих ENQA. Виокремлено та конкретизовано сутність політичного, адміністративного, науково-педагогічного та технологічного вимірів рекомендацій, поданих у документах ЄС щодо забезпечення якості викладання у вищій школі. З'ясовано актуальні напрями оновлення порядку денного ЄС у досліджуваній сфері, прийняті у 2017 р.

Ключові слова: *вища школа, якість вищої освіти, якість викладання, забезпечення якості вищої освіти, стандарти та рекомендації, тенденції.*

Постановка проблеми. Останні десятиліття стали періодом у розвитку європейської та світової вищої освіти (ВО), що ознаменовані суттєвим зростанням студентських контингентів (від 2 % випускників середніх шкіл, що вступали до вишів на початку ХХ ст. до 40 50 % і навіть, в окремих країнах, до 90 % в кінці ХХ ст.), перетворенням університетів із «башт зі слонової кістки» на «фабрики масового виробництва дипломів». Найвагомішими економічними, технологічними та соціальними чинниками означених радикальних змін називають, як правило, перехід до економіки знань, глобалізацію фінансово-економічної та культурної сфер життя людства, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, поширення норм соціальної справедливості на сферу вищої освіти як наслідок усвідомлення її не тільки приватним, а й суспільним благом.

Трансформація ВО з елітарної на масову поставила національні держави, університети, споживачів освітніх послуг, роботодавців перед численними викликами. Чи не найбільш гострим з них є забезпечення якості, що пов'язано, передусім, із диверсифікацією (інтелектуальною, мотиваційною, культурною, етнічною тощо) студентських, викладацьких та менеджер-